

FREISINŠKI MEDVED

Proti koncu 15. stoletja je bila pozidana in v letu 1502 s freskami poslikana cerkva sv. Urha na Križni gori (680 m) nad Škofjo Loko. To je bilo v času, ko je bil škofjeloški zemljiški gospod znameniti freisinški škof Filip (1498–1541), ki je po potresu leta 1511 obnovil porušeni loški grad in veliko loško gosposčinsko kaščo ter sicer pozidal in okrasil številne cerkve, med njimi tudi križnogorsko.¹

Neznani mojster, ki je s freskami poslikal »kranjski prezbiterij«² cerkvice na Križni gori, je šilaste vrhove njegovih vzdolžnih stranic na evangelijski strani izpopolnil z dvema scenama iz legende o sv. Korbinijanu, patronu freisinške cerkve, na listni strani pa s prizoroma iz zgodbe sv. Urha, cerkvenega patrona. Iz legende sv. Korbinijana sta izbrana prizora z njegove poti v Rim, ko je medved napadel in raztrgal škofovo tovorno mulo, toda Korbinijanova zarotitev ga je ukrotila, da je namesto ubite mule sam nadalje nosil njeno prtljago. Na prvi sliki medved trga mulo, s spremstvom obdani škof na belem konju pa mu izreka kazen; na drugi sliki vleče hlapčič za seboj otovorjenega medveda, ki se ga nihče več ne boji, na poti proti mestu ob morskem zalivu.³

Legendo o sv. Korbinijanu (ok. 680–725), utemeljitelju škofije v Freisingu in njenem prvem škofu, je zapisal njen četrti škof Aribio (Arbeo, 764–784).⁴ Njeno vsebino je uporabil freisinški kronist Karl Meichelbeck (1669–1734) v svojem latinskem delu *Historia Freisingensis* (Freising 1724–1729) in v njeni okrajšani nemški varianti (1724) pri opisovanju življenja in dela prvega freisinškega škofa Korbinijana.⁴

V zvezi z zgodbo o »freisinškem medvedu«⁵ so povezani podatki, da je Korbinijana ob njegovem prvem obisku v Rimu leta 716 papež Gregor II. (715–731) posvetil v pokrajinskega nadškofa za francoske in nemške dežele, vendar se je Korbinijan leta 723 odločil ponovno potovati v Rim z željo, da ga papež razreši teh potovalnih škofovskih nalog in mu dodeli kako umirjeno samostansko delovanje ali v okolici Rima ali na Nemškem. Še pred odhodom na pot sta ga, najprej takratni bavarski vojvoda Theodo ob Korbinijanovem obisku v Regensburgu in nato še njegov sin vojvoda Grimoald na svojem dvoru v Freisingu, s posestvenimi darovnicami cerkvi

¹ Cevc 1963, str. 104, 107.

² Cevc 1963, str. 105, 106, 109.

³ Herder I, kol. 624 Aribio in V, kol. 120 Korbinijan.

⁴ Meichelbeck 1724, str. 5–33. Meichelbeckovo nemško besedilo je prosto povzeto, delno prevedeno in komentirano.

hotela pridobiti, da bi postal bavarski škof, vendar se je Korbinijan najprej želel srečati z rimskim papežem.⁵

Takratna običajna srednjeveška potovalna smer je iz Freisinga proti jugu vodila najprej ob Dachauskem močvirju do Fürstfelda in do Stegena ob Ammerskem jezeru, nato ob reki Ammer mimo Weilheima in Rottenbucha do Garmisch-Partenkirchena in do Mittenwalda ob zgornjem toku reke Isar ter dalje preko visokogorskega prelaza Scharnitz do Seefelda na Tirolskem in v dolino reke Inn. Od tod je ena smer vodila mimo Innsbrucka, po Wippski dolini in preko prelaza Brenner do Sterzinga, Brixena ali Merana naprej po južni Tirolski; druga smer pa proti vzhodu preko Brunecka do Innichena in dalje po Dravski dolini na Koroško.⁶

Korbinijan pa je za nadaljevanje potovanja izbral drugačno smer: proti zahodu skozi Zgornjo Innsko dolino in po gorati deželi Breoncev, ki so bivali na visokem grebenu nad reko Inn, ter skozi Fünster-Müntz do Maisa v Vintschgauvu in nato naprej po južni Tirolski, Trentinu in Lombardiji proti Rimu. Med potovanjem po zgornji tirolski cesti pa je prišlo do naslednjega srečanja, katerega zapis se v prevodu iz nemščine v slovenščino glasi:⁷

- Počival je nekoč v nočnem času Korbinijan z vsemi svojimi. Tedaj se je zgodilo, da je nek divji medved popadel enega Korbinijanovega žrebca, ki se je brez nadzornika pasel naokoli, ga podrl in si z njim naredil dobro večerjo. To je med drugimi končno izvedel pater Ansericus, ki je o tem takoj opozoril Korbinijana. Korbinijan, poln zaupanja v Boga, je rekel Ansericu: »Glej, tu imaš bič. Pojdi tja, primaži medvedu eno krepko in zapovej mu v božjem imenu, da on nadomesti ubitega žrebca in kar je oni nosil, nase vzame.« Ansericus je poslušal Korbinijana in Anserica medved, ki se je, slehernemu v veliko začudenje, čisto udomačeno obnašal in tovor med drugimi žrebci potrpežljivo nosil. Iz tega čudežnega dejanja se je v naslednjih časih zgodilo, da je mesto Freising medveda sv. Korbinijana izvolilo v svoj grb, kot je to svetovno znano. Ker je medved svoj tovor nosil tja do Rima, ga je Korbinijan spustil v njegovo prostost. -

Korbinijana so vseskozi spremljali tudi možje vojvode Grimoalda, ki naj bi mu služili na poti proti Lombardiji in na mejah Zgornje Bavarske, vendar tudi s tajnim nalogom, zahtevati od prebivalcev območja Ötz in Vintschgau, da Korbinijana na povratku iz Rima v te kraje zaustavijo in zadržujejo, dokler ne bodo dobili nadaljnjih ukazov vojvodovega dvora.⁸ In potem, ko je Korbinijan srečno prišel do Rima, kjer ga je papež Gregor sprejel in odločil, naj nadaljuje svoje uspešno škofovsko delovanje,⁹ ter se nato preko Lombardije in Trentina vrnil v Mais, se je tako tudi zgodilo.¹⁰

Med potovanjem je Korbinijan izvedel, da se je vojvoda Grimoald poročil z ovdovelo soprogo svojega brata Theodibalda. Zato je vojvodu sporočil, da mu ne misli služiti, dokler ne bo odstranjena njegova nova, verskim zapovedim

⁵ Meichelbeck 1724, str. 9 -13 in Herder III, kol. 1674 Grimoald.

⁶ Blaznik 1973, str. 92.

⁷ Meichelbeck 1724, str. 13, 14.

⁸ Meichelbeck 1724, str. 13.

⁹ Meichelbeck 1724, str. 15, 16, 18.

¹⁰ Meichelbeck 1724, str. 18.

Es ruhete einstens nächtlicher Weil Corbinianus sambt denen seignigen; da geschah es / daß ein wilder Bär ein Saam-Roß Corbiniani, so ohne auffseher herumgrasete / ergriffen / solches geworffen / und mithin ihme ein gutes Nachtmal machte. Difes erfahrte endlich unter anderen der Frater Ansericus: welcher ein solches alsogleich Corbiniano bedeutete. Corbinianus voll des Vertrauen auf Gott sagte Anserico: siehe / da hast eine Peitschen: gehe hin / und schmirre den Bären wacker ab / und befilche ihm in Gottes Namen / daß er die Stell des gefällten Saam-Roß vertrete / und was jenes getragen / auff sich nehme. Ansericus gehorsambte Corbiniano, und der Bär dem Anserico, als welcher sich ganz heimisch aufführte / und den Last so fort under anderen Saam-Rößen zu Männiglichen grösster Verwunderung gedültig trage. Aus welcher wunderlicher That dann zu erfolgten Zeiten geschehen / daß die Stadt Freysing den Bären S. Corbiniani zu ihrem Wappen erwöhlet / wie dann ein solches Weltbekant ist. Corbinianus, da der Bär bis gegen Rom seinen Last getragen / hat denselben in seine Freyheit entlassen.

Opis srečanja škofa Korbinijana z medvedom. (Meichelbeck 1724, str. 14)

nasprotujoča soproga, in je šele po razdrtju zakonske zveze leta 724 pristal prevzeti škofovsko mesto v Freisingu.¹¹ Nekdanja vojvodinja Piltraud (Pilitrud) pa si je odtlej ob vsaki priložnosti prizadevala škodovati škofu Korbinijanu in končno svojemu tajnemu pisarju naročila, naj ga umori. Ob budnosti brata Erimberta je Korbinijanu še pravočasno uspelo pobegniti v Mais na Tirolsko.¹² V Freising se je vrnil šele po smrti vojvode Grimoalda in na povabilo novega bavarskega vojvode Hugiberta v letu 725.¹³

Takšen je najstarejši zapis o srečanju škofa Korbinijana z divjim medvedom in o okoliščinah tega dogodka, ki je postavljen v leto drugega škofovega potovanja v Rim 723. Prizorišče je takoimenovana zgornja tirolska cesta, ki je po zgornji dolini reke Inn povezovala Bavarsko preko Tirolske s Trentinom in Lombardijo v Padski nižini. Upodobitev dogodka na freski v cerkvi na Križni gori in njegovo komentiranje pa nista popolnoma skladna z dokumentiranim opisom. Medved je napadel konja, ko se je nenadzorovano pasel v okolici, ne pa v skalnati soteski.¹⁴ Napadena žival ni bila (tovorna) mula, nemško Maultier, ampak po nemškem zapisu Saam-Ross t.j. v slovenskem prevodu semenski konj oziroma žrebec. Škof se tudi ni neposredno srečal z medvedom, ampak je samo zapovedal fratru Anseriku, kaj naj stori in ki je tudi lastnoročno ukrotil medveda; Anserik je bil sicer mlad Korbinijanov učenec,

¹¹ Meichelbeck 1724, str. 19, 20.

¹² Meichelbeck 1724, str. 22–24.

¹³ Meichelbeck 1724, str. 26–27.

¹⁴ Cevc 1963, str. 109.

Na freski v cerkvi na Križni gori – škof Korbinijan zaroti krvoločnega medveda (levo), medved nosi tovor škofa Korbinijana (desno). (Iz knjige Jože Anderlič, Marijan Zadnikar, *Lepote slovenskih cerkva*, str. 134, zgoraj)

tudi kletar in ribič.¹⁵ Ta škofova zapoved, ki je ukrotila divjega medveda, je veljala za enega med čudeži pri Korbinijanovi razglasitvi za svetnika in (ali res tudi ?) za medvedovo umestitev v grb mesta Freisinga.¹⁶

Za zaključek še beseda o piscu legende o sv. Korbinijanu. Rojen naj bi bil v kraju Mais ali v njegovi bližini v Vinschgauu na Tirolskem. Kot deček je padel v naraslo in deročo reko Passeyr, ki teče mimo Maisa,¹⁷ in je bil na priprošnje škofa Korbinijana iz nevarnosti, da se utopi, čudežno rešen. V zahvalo svojemu rešitelju se je odločil, da bo njegov učenec in redovnik v Freisingu. Postal je sodelavec tretjega freisingškega škofa Jožefa (748-764), bil kmalu imenovan za višjega duhovnika in končno za prvega opata samostana v Scharnitz (964 m) na tirolski strani visokogorskega prelaza istega imena in ob cesti med Mitterwaldom in Innsbruckom. Po smrti škofa Jožefa je bil izvoljen za četrtega freisingškega škofa (764-784) in prevzel ime Aribu (Arbeo), kar je pomenilo dedič (verjetno svojega vzornika škofa Korbinijana). Bil je uspešen v škofovski službi in eden najzaupnejših svetovalcev bavarskega vojvode Tasila (749-788) ter prvi zapisovalec legende o življenju in delu sv. Korbinijana.¹⁸

¹⁵ Meichelbeck 1724, str. 6, 7, 15.

¹⁶ Meichelbeck 1724, str. 14. Pripisovanje tega srečanja z medvedom poznejšemu freisingškemu škofu Abrahamu (957-994) ali komu drugemu je nedokumentirano prevzemanje dogodka.

¹⁷ Meichelbeck 1724, str. 31, 45. Zmotna je navedba kraja oziroma reke v besedilih o Korbinijanu in Aribu. Mimo mesta Mais (ital. Malles) teče reka Etsch (ital. Adige, slov. Adiža), katere pritok pri mestu Meranu je Passer, ki teče po dolini Passeier (ital. Passiria).

¹⁸ Meichelbeck 1724, str. 45, 46 in Herder VII, kol. 1124 Scharnitz.

Uporabljena literatura

1. Blaznik, Pavle: Škofja Loka in Loško gospostvo (973-1803). Škofja Loka 1973. (Cit. Blaznik 1973.)
2. Cevc, Emilijan: Odkod je doma mojster križnogorskih fresk? Loški razgledi X, Škofja Loka 1963, str. 104 - 112. (Cit. Cevc 1963).
3. Herders Konversations-Lexikon I - VIII. Freiburg 1902 - 1907. (Cit. Herder I-VIII.)
4. Meichelbeck, Karl: Kurze Freysingische Chronica ... Freising 1724. Faks. izd. Freising 1977. (Cit. Meichelbeck 1724.)

Zusammenfassung

Der Freisinger Bär

Auf dem Berg Križna gora (680 m) über Škofja Loka wurde gegen Ende des 15. Jahrhunderts eine Kirche errichtet und dem heiligen Urh geweiht. Im Jahre 1502 wurde sie mit Fresken bemalt. Ein unbekannter Meister hat ihr »Krainer Presbyterium« mit Bildern aus der Legende vom Kirchenpatron dem hl. Urh und vom hl. Korbinijan, dem Gründer des Freisinger Bistums in Bayern, bemalt. In den Jahren 973 - 1803 war die Herrschaft von Loka in seinem Besitz. Bei Korbinijan (um 680 - 725) hat der Maler das Ereignis benutzt, wo der Bischof im Jahre 723 auf seiner Reise zum Papst nach Rom einem angriffslustigen Bären begegnet war und ihn zu einem zahmen Träger des Reisegepäcks beschworen hatte. Zur Erinnerung an diese Wundertat hat später die Stadt Freising einen Bären in ihr Stadtwappen eingefügt. Die Reise des Bischofs und das Begegnen mit dem Bären hat in die Legende von Korbinijan ihr Aufschreiber der Freisinger Bischof Aribo (Arbeo, 764 - 789) eingetragen. Der Bischofschronist Karl Meichelbeck (1669 - 1734) hat sie zum ersten Mal in seinem Buch Historia Fresingensis (Freising 1724 - 1729) und in seiner gekürzten deutschen Ausgabe im Jahre 1724 veröffentlicht. Im Beitrag wird der deutsche Text von Meichelbeck frei zusammengefasst bzw. teilweise übersetzt und kommentiert. Inhaltlich wird er mit den Bildern von der Freske in der Kirche auf dem Berg Križna gora verglichen.